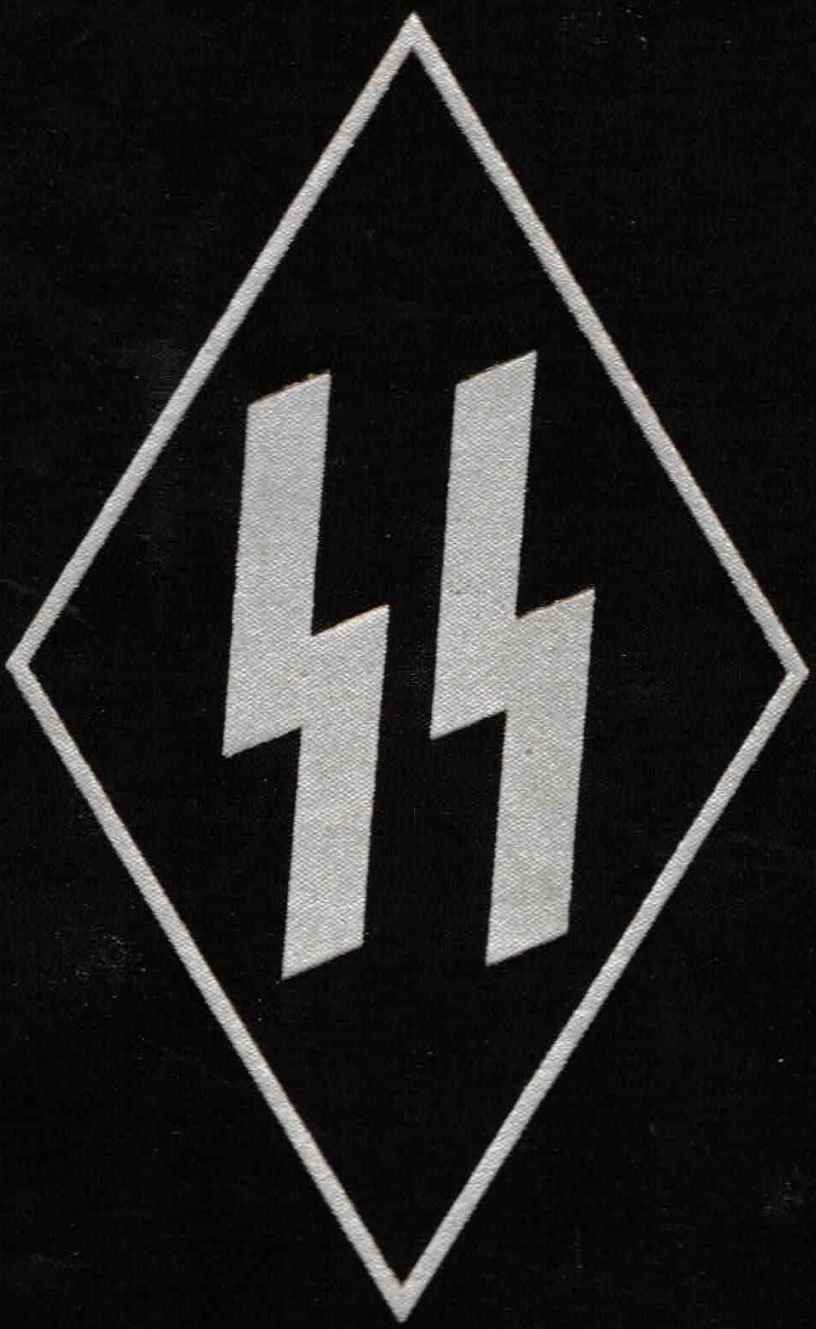

Vormingsbladen

INHOUD

1942

		Pag.
No. 1:	Mijn Kamp	1
	Onze weg	3
	Het Rijk	6
	Godsvertrouwen	9
	Hoe een soldaat den oorlog verpaste	13
	Ik had een kameraad	
	Teekening van Boer Leffef	16
	De Bronstijd	20
	Ik zeg ja	22
	Het Russische Christendom	23
	Draden die ons lot bepalen	25
	De ᛋᛋ is een orde	31
	Ons bloedoffer	32
No. 2:	Mijn Kamp	33
	Een Levenswet der ᛋᛋ	35
	Het Jodenvraagstuk	39
	ᛋᛋ-Vrijwilligers	40
	Bij de Germanen van den Bronstijd	42
	Wil je de dochter — Kijk naar de moeder	44
	Het Rijk	
	Het Rijk en de Oost-Kolonisatie	47
	Helmke von Hemmingstedt	50
	De Wikingen in Rusland	57
	Ons bloedoffer	64
No. 3:	Mijn Kamp	65
	Ons bloed	67
	Het Jodenvraagstuk	68
	Het Rijk	
	Divide et impera	73
	De bron des levens	79
	Het rasvraagstuk en de kerken	82
	De Wikingen in Rusland	83
	Helmke von Hemminstedt (vervolg)	89
	Beleven wordt tot onverzettelijken wil	95
	Ons bloedoffer	96
No. 4:	Niets wat groot is	97
	Mijn Kamp	98
	De keten van ijzeren consequenties	100
	Zijn stem	104
	Bekenntnis zum Führer	105
	Het Rijk	106
	Houston Stewart Chamberlain aan Hitler	110
	Houston Stewart Chamberlain over Adolf Hitler	112
	Der Führer und das Kind	113

		Pag.
	Heilig Profaan	
	De Zoon	114
	Heeroom	119
	Het beslissende oogenblik	123
	Wie gaat er mee?	124
	Onze leus	127
	Ons bloedoffer	128
No. 5:	Mijn Kamp	129
	Over de heiligheid van het eigendom	131
	Uitspraken van Joden	135
	Bij den verjaardag van den Leider der N.S.B.	136
	Het Rijk	137
	Het Jodendom	144
	Trek naar Oostland	149
	Roepstem van het Rijk — Echo van het Volk	153
	Ons bloedoffer	160
No. 6:	Trek naar Oostland II	161
	Heilig — Onrein	167
	Het Rijk	168
	Heroverde ruimte	168
	Nederland tot Adolf Hitler	177
	Helmke von Hemmingstedt (vervolg)	178
	Het Jodendom	187
	Waarom Sibbe-onderzoek	189
	Ons bloedoffer	192
No. 7:	Mijn Kamp	193
	Het Communisme	195
	De zege van den Generaal-veldmaarschalk	203
	Het Rijk	206
	Trek naar Oostland III	209
	Langemarck-Studium	215
	Helmke von Hemmingstedt (vervolg)	217
	Ons bloedoffer	224
No. 8:	Wanneer de bovenlaag	225
	Verlovings- en Huwelijkorder	226
	Verlovings- en Huwelijkorder en onze vrouwen	228
	Mendel	232
	Ons Geloof	240
	De „Funker"	241
	Trek naar Oostland IV	243
	Helmke von Hemmingstedt (vervolg)	247
	Ons bloedoffer	256

		Pag.
No. 9:	Ons Rijk	257
	De groei van onze Nederlandsche taal	261
	Kapitein Reche houdt een preek	268
	Trek naar Oostland V	273
	Helmke von Hemmingstedt (vervolg)	279
	Ons bloedoffer	287
No. 10:	Gemeenschappelijk bloed	289
	Wiking	290
	Ons Rijk	292
	Helmke von Hemmingstedt (vervolg)	298
	De Führer	305
	De eeuwige wet van het bloed	306
	De order	310
	Trek naar Oostland VI (slot)	314
	9 November 1923	319
	Ons bloedoffer	320
No. 11:	Ons Rijk	321
	De Führer	329
	Grenzen van Europa	330
	Germaansche-ᛋᛋ	337
	De kunst van het bronsgieten	338
	Boer en bankier	340
	Trouw	345
	Helmke von Hemmingstedt	347
	Ons bloedoffer	352
No. 12:	Die zwak is	353
	Kameraden!	354
	Zij die voor ons in 't Oosten staan	356
	Wiking	361
	Onze vrouwen	363
	Ons Rijk	364
	Winterwende	368
	ᛋᛋ-Gemeenschap	369
	Het kind in de gouden wieg	372
	De Führer	374
	Bij de afbeeldingen	377
	Nu is Winterwende	378
	Het jaar is weer vergangen	379
	Hooge nacht der klare sterren	380
	Nieuw geboren licht der zonne	381
	De lichtende zon zal weer schijnen	382
	En jagen den winter weg	383
	Ons bloedoffer	384

Ons Rijk

De Leider der N.S.B. heeft gezegd in zijn toespraak in Lunteren, dat het verwarring sticht, wanneer zonder meer van „het Rijk" wordt gesproken en dat er zelfs lieden zijn, die deze verwarring met opzet stichten.

Dat hebben wij gemerkt en ondervonden!

Wij gelooven echter niet dat er op dit punt in onze gelederen groot gevaar voor verwarring bestaat en zeker niet onder hen die onze „Vormingsbladen" geregeld gelezen hebben. Toch weten wij aan den anderen kant, dat bij de nieuwe leden der ᛋᛋ steeds weer ons standpunt duidelijk moet worden gemaakt, en dat wij daarom in ons interne orgaan ook steeds erover zullen moeten spreken; want niet alleen bij ons, maar overal bij de Germaansche ᛋᛋ en ook in de voor ons allen uitgegeven „Germanische Leithefte", wordt er over geschreven.

Wij hebben **onze** rijksgedachte van het eerste begin afaan uit de grootgermaansche gedachte ontwikkeld en steeds weer opnieuw van alle kanten belicht, om te doen beseffen dat het niet is een „hinein ins Reich", om de eenvoudige reden, dat **ons** Rijk nog niet bestaat maar in wording is. Want het is **niet** een „grooter-Groot-Duitschland" en het gaat **niet** uit van een staatsgedachte. Het is ook **niet** in de eerste plaats een voortzetting van oudere voorstellingen, want die leven bij ons niet meer; maar het is bovenal en allereerst **een nieuw beleven van ons ras** en de daaruit voortvloeiende drang tot éénwording.

Onze Rijksgedachte komt voort uit Bloed en Bodem, het is de bewustwording van de eenheid van de „ruimte" (dus den bodem) en het ras (dus het bloed), sinds duizenden jaren, ja vanaf het ontstaan van ons ras in die ruimte voor duizenden jaren.

Ons Rijk kan daarom, ja moet allereerst verwezenlijkt worden in geest en gemoed, het moet groeien en tot bewustzijn komen in de Germaansche volken, niet uit practische overwegingen en staatkundige inzichten in de eerste plaats, niet uit verstandelijk denken, maar uit innerlijken drang.

Zoo min als een echt kunstwerk bedacht en verstandelijk uitgedacht kan worden, even onmogelijk is het ons Rijk uit te denken en in het leven te roepen, wanneer dit innerlijk beleven en deze haast instinctmatige drang zouden ontbreken.

Daarom kon de Voorman spreken van „de inval der Barbaren". Deze barbaren zijn wij en alle die weten van **onze** Rijksgedachte. Barbaarsch in de oogen van wie alléén in staatsche vormen denkt; en dat zijn nog de meesten in **alle** Germaansche landen.

Hoe zullen **wij** dit nieuwe noemen? Bond van staten? Gemeenebest? — Het zijn woorden die voor ons te staatsch en te klein zijn. Juist òmdat ons Rijk niet uitgaat van staatsche voorstellingen, zijn deze woorden ontoereikend om dàt uit te drukken, waar wij in ons Lied der Trouwe van zingen. Maar er is gelukkig een woord dat het kàn uitdrukken, één woord slechts. Wij spreken van „het rijk der kunsten" en bedoelen daarmee een rijk waar zeer bepaalde wetten en doelstellingen heerschen. Wij spreken van „het rijk der Natuur", het „dieren- en plantenrijk" en bedoelen een rijk waar eveneens zeer bepaalde wetten heerschen, waar een wonderbaarlijke en verheven ordening is, want anders was het geen „rijk". En toen het christendom een bepaalde voorstelling in Germaansche woorden moest vertalen, gebruikte het ook dit woord: „Hemelrijk" (en „mijn Rijk is niet van deze aarde"). Toen dus een Germaansch woord gezocht werd voor een even verheven gedachte van ordening die niet allereerst staatsch was, toen gebruikten Luther „Reich" en de statenvertalers „Rijk".

Ook naar Nederlandsch taalgebruik kan Rijk grootscher en verhevener dingen uitdrukken dan andere benamingen en **tevens** heenwijzen naar een vaste, begrensde en omtuinde ordening: naar de onder de wetten van het Noordras geordende gemeenschap op den oerouden Bodem van Noord-Europa.

Nieuw is dit in den huidigen vorm. Voor ons verheven en heilig. Daarom dit woord.

Wij in de // kunnen het niet missen, zelfs al wordt het misbruikt om verwarring te stichten. Het is als met het woord Ras. Ook dat wordt gebruikt om heillooze verwarring te stichten. Hoorden wij niet van een „Katholiek ras" en een „Neder-

landsch ras"? Er was dan ook een tijd dat de N.S.B. niet antisemitisch was ingesteld en heden staat de N.S.B. nòg niet op het consequente ras-standpunt. De // natuurlijk wel. Zij moet het, als stoottroep van de wereldbeschouwing van het Nationaalsocialisme. Zij heeft deze tusschenstations niet meer noodig en aanvaardt daarom het ras-standpunt in **al** haar consequenties.

Wanneer wij diep genoeg doordringen, merken wij dat daar ook onze Rijksgedachte uit voortkomt. Maar de sprong van het heden daarheen is groot en ook daar zijn tusschenstations noodig — echter ook weer niet voor ons. Wij zijn deze tusschenstations voorbij; anders zouden wij niet stoottroep zijn.

Niet uit het historisch verleden, niet uit staatkundige overwegingen, niet uit de sfeer der politiek stijgt de Rijksgedachte omhoog, maar uit het herleefde rasbewustzijn. Daarom begrijpen zij, die ras niet beleven, onze idee ook niet. Het herleefde rasbewustzijn brengt een revolutie op het gebied der wereldbeschouwing, zóó geweldig, zóó ingrijpend, dat geen enkel terrein der kultuur er niet door zal worden aangegrepen: religie, kunst, wetenschap; maar ook samenleving, volk en staat.

Ons Rijk zal daarom óók een vaste staatsche vorm krijgen — wis en zeker! — Maar daar hebben **wij** het nog niet over, dàt is niet **ons** uitgangspunt.

Daarom zijn wij dankbaar dat de Leider erop heeft gewezen, dat **voor al die uitingen welke niet onze** Rijksidee bedoelen, het woord Rijk ook niet gebruikt moet worden. Wij van onzen kant kunnen daar ook den nadruk op leggen door te spreken van „ons Rijk". En dan bedoelen wij met „ons", een ieder in Germaansche landen waarin deze Rijksgedachte leeft, waarin deze groeit en tot **werkelijkheid wordt.** Wie deze idee verwerpt is bij ons niet op zijn plaats, zal niet eens Begunstigend Lid kunnen zijn, want de // heeft geen zin, wanneer wij niet stoottroep kunnen zijn, niet alleen aan het front, maar ook in de wereldbeschouwing.

Op één punt moeten wij in dit verband nog den nadruk leggen.

Het is Fascistisch, te denken, dat dit Rijk gedecreteerd kan worden. Het is zelfs dwaas zich voor te stellen dat Adolf Hitler het zoo maar kan instellen. Ons Rijk kan slechts groeien.

Wij zouden een vergelijking willen maken die wellicht wat

gewaagd is en toch verduidelijken kan wat wij bedoelen. Een mensch kan religie hebben buiten elk kerkelijk verband; onze voorvaderen hadden dat en velen onzer grooten hebben het gehad. Men kan een kerk stichten, men kan zelfs een bepaalde godsdienst stichten, d.w.z. bepaalde leerstellingen en voorstellingen tot een geheel maken, tot een leer. Maar wanneer er geen menschen zijn die „religie" in zich hebben, blijft het allemaal leeg en zinloos.

Zoo zou men een Rijk kunnen stichten en overeenkomsten kunnen sluiten. Maar het zou niet „ons Rijk" zijn, het zou een staatsche organisatie zijn, wellicht practisch en bruikbaar, maar naar onze overtuiging leeg en toch eigenlijk zinloos.

Wanneer echter de idee, het beleven van Bloed en Bodem in de menschen wakker wordt en groeit; wanneer dan het besef begint te rijpen dat onze ruimte dit Noorden van Europa is; wanneer onze horizon verruimt en wij de ruimtevrees overwonnen hebben, dan eerst groeit het Rijk van binnen-uit, dan eerst kan het inhoud en zin en bestand krijgen. Want het zal eeuwen moeten trotseeren of het zal niet zijn.

Tot zoo lang zullen andere, tijdelijke vormen den weg er heen moeten helpen vrijmaken, vormen die wij met andere namen zullen benoemen, omdat zij niet het verhevene van het Rijk kunnen hebben en slechts wegbereiders zijn. Voorzoover zij dit zijn, hebben zij natuurlijk onze belangstelling, hetzij in het verleden, hetzij in heden en toekomst. Voor zoover zij er aan in den weg staan zullen wij ze bestrijden.

J. C. NACHENIUS

DE GROEI VAN ONZE NEDERLANDSCHE TAAL

Eenvoudige zaken blijken soms bij nauwgezet onderzoek veel ingewikkelder te zijn, dan men op het eerste gezicht vermoeden zou. Wat is duidelijker dan dat het Nederlandsch evenals het Duitsch, het Engelsch en de Skandinaafsche talen tot de groote groep der Germaansche talen behoort? En toch, als wij de verhouding tusschen het Nederlandsch en het Duitsch willen vaststellen, blijken er allerlei onverwachte vragen op te duiken.

Laat ons eens bij het begin beginnen. In de eerste eeuwen van onze jaartelling werd er over het heele gebied der Germanen een gelijkvormige taal gesproken. Het is mogelijk, dat die taal aan den Beneden-Rijn niet in alle opzichten precies dezelfde was als bijv. in de buurt van Stockholm of Trondheim, maar uit de enkele gegevens die wij bezitten, blijkt van eenig belangrijk onderscheid niets. Op den duur moeten echter op een zoo uitgestrekt gebied wel degelijk allerlei verschillen ontstaan, die ten slotte kunnen leiden tot duidelijk van elkander onderscheiden talen. Maar als wij bedenken dat tot omstreeks het jaar 1000 in Skandinavië de taal nog een eenheid vormde en dat deze zich eerst daarna ging splitsen in het Deensch, Zweedsch en Noorsch, dan kan men daaruit afleiden, dat een taaleenheid ook op een groot gebied zeer lang gehandhaafd kan blijven.

De voorwaarde daartoe is in de eerste plaats: een rustig, ongestoord verloop van de volksgeschiedenis en van de daarmee samenhangende kultuur. Volken, die eeuwen lang in denzelfden toestand verkeeren, blijken ook hun taal weinig te veranderen. Zoo kan men van het Finsch vaststellen, dat het in den loop van twintig eeuwen nauwelijks veranderd is. Maar zoodra een volk een bewogen geschiedenis doormaakt, heeft dit ook invloed op zijn taal, die zich naar gelang van de omstandigheden meer of min sterk wijzigen kan.

Dit was het geval met de Germaansche volken in de eerste eeuwen van onze jaartelling, door die volksbeweging, die wij met den naam van Volksverhuizing aanduiden. Dan verlaten talrijke stammen hun oude woonplaatsen, trekken door een groot deel van Europa en zetten zich ten slotte ver van hun oorspronkelijke woonplaats neer. Een voorbeeld zijn de

Goten, die in het Zuiden van Zweden woonden, vandaar naar het tegenwoordige Oost-Pruisen uitzwermden en eindelijk naar de kusten van de Zwarte Zee trokken. Uit het eind van de vierde eeuw hebben wij de bijbelvertaling in het Gotisch van bisschop Wulfila en het blijkt nu, dat deze taal op allerlei punten sterk van de oudtijds in Zweden gesproken taal afgeweken is. Slechts een paar eeuwen bewogen geschiedenis waren voldoende voor deze ingrijpende verandering, terwijl ondertusschen in het Skandinaafsche moederland alles bij het oude gebleven was.

Ook ons land bleef niet buiten de bewegingen van de Volksverhuizing. Terwijl de Romeinen ons een aantal stammen in de Nederrijnsche gewesten noemen, zooals Friezen, Bataven, Kaninefaten, Tubanten, Chamaven, hooren wij na de Volksverhuizing alleen van drie groote stammen: de Friezen in het Noorden en het Westen, de Saksen in het Oosten, de Franken in het Zuiden. Daaruit volgt dus, dat van al die oude stammen alleen de Friezen zich gehandhaafd hebben, maar dat overigens nieuwe namen optreden. Nu moet men het zich niet zóó voorstellen, dat de vroegere stammen als de Bataven en Kaninefaten geheel verdwenen zouden zijn en in hun plaats geheel andere volkselementen zich hier zouden hebben gevestigd. Integendeel: de oude bevolking bleef hier grootendeels wonen, omdat boeren nu eenmaal aan hun grond vasthouden. Maar er kwamen nieuwe heerschers, uit het Oosten de Saksen, uit het Zuiden de Franken. Deze beide volken waren zelf uit een vermenging van allerlei oudere stammen ontstaan, die in het Westen van Duitschland gewoond en in den storm van de Volksverhuizing zich tot groote bonden aaneengesloten hadden. Over de taal, die zij gesproken hebben, bezitten wij heel weinig gegevens, maar wat wij weten wijst er niet op, dat de verschillen destijds groot geweest zijn.

Langzamerhand voltrekt zich echter een scheiding tusschen de taal der kustbewoners en die van de stammen in het binnenland. Tot die kusttaal behoort allereerst het Friesch, verder ook een deel van de taal der Saksers en boven dien de taal van de Germaansche stammen, die grootendeels over ons land naar Engeland overgestoken waren. Het Nederlandsche woord **kaas** is een woord van het binnenland; daartegenover staat het kustwoord Engelsch **cheese** en Friesch **tsjiis;** naast ons woord **gelden** kent het Engelsch **yield** en het Friesch **jilde.** Die kusttaal werd destijds ook in Holland en Zeeland gesproken, maar hier is zij langzamerhand verdrongen door de

steeds meer veld winnende taal van het achterland. Soms herinneren de plaatsnamen nog aan den ouden toestand. Zoo wijken de namen **Petten** en **Terbregge** van de tegenwoordige vormen **put** en **brug** af; de plaatsnaam **Beets** is een kustvorm voor ons woord **beek;** de Zeeuwsche naam **Souburg** (dat „Soeburg" uitgesproken wordt) heeft een klinker, die afwijkt van dien in ons woord **zuid.**

Het tegenwoordige Nederlandsch is dan ook in hoofdzaak een Frankische taal. Wij weten van de taal, die in het gebied der Westfrankische stammen gesproken werd, niet heel veel af: een paar eigennamen en een paar woordverklaringen bij de Salische wet, die tot den tijd van Chlodwig kunnen opklimmen, zijn alles en wat die woorden betreft, deze zijn zoo slecht overgeleverd, dat wij er nog niet veel mee kunnen beginnen. In de 9de à 10de eeuw kunnen wij echter al twee groepen onderscheiden en wel een Westnederfrankisch, dat in Vlaanderen en Brabant gesproken werd en een Oostnederfrankisch, dat in Limburg en de aangrenzende gebied van het Rijnland heerschte. Evenmin als er in het Zuiden van ons land een scheiding tusschen de taal aan weerszijden van de huidige staatsgrens bestond, was dit in het Saksische gebied het geval. En zoo is het tot op heden gebleven: de boeren van Overijssel onderscheiden zich in hun taal nauwelijks van die in Westfalen.

In den loop der volgende eeuwen blijft de taal zich voortdurend ontwikkelen. Maar in de 12de eeuw is de taal in West-Vlaanderen nog merkwaardig ouderwetsch, zooals blijkt uit het volgende zinnetje, dat op het schutblad van een Engelsch handschrift gevonden is: **Hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hi anda thu,** hetgeen beteekent: „Alle vogels hebben hun nesten begonnen behalve ik en gij". Sindsdien echter wijzigt de taal zich snel. Zij splitst zich in een aantal dialecten, die zich afgrenzen naar de hertogdommen, graafschappen, bisdommen en andere territoriale eenheiden, die zich langzamerhand zijn gaan vormen. Deze Nederfrankische dialecten gaan geleidelijk over in de streektalen, die in het gebied van het tegenwoordige Duitschland gesproken werden; ook nu is er van een scherpe grens nergens sprake.

Maar in Duitschland had zich sedert de 7de eeuw een zeer ingrijpende verandering voltrokken: de Hoogduitsche klankverschuiving, waardoor de medeklinkers der oude taal aangetast werden. Daardoor kwamen naast elkaar te staan:

Nederlandsch	**water**	en Duitsch	**wasser**
„	**wapen**	„	**waffe**
	waken	„	**wachen**
„	**toorn**	„	**zorn**
„	**paard**	„	**pferd**

In al deze gevallen behield het Nederlandsch de oude Germaansche vormen en heeft het Duitsch deze oorspronkelijke vormen opgegeven. De klankverschuiving is in het gebied der Alpen begonnen en daarom ook het verst in het Opperduitsch (Zuid-Duitschland en Zwitserland) doorgevoerd; geleidelijk aan breidde zij zich naar het Noord-Westen uit en bereikte omstreeks 1200 een lijn, die van Aken af in Noordoostelijke richting loopt en bij Dusseldorf den Rijn snijdt, al zijn de veranderingen geringer hoe verder men naar het Noorden komt. Daar nu het tegenwoordige Duitsch juist op die „verschoven" taal berust, is het onderscheid ten opzichte van het Nederlandsch zoo groot geworden.

Op het eind van de Middeleeuwen gaat zich een algemeenere beschaafde taal in de Zuidelijke Nederlanden afteekenen, die zich vooral naar het voorbeeld van Jacob van Maerlant richtte. De wisselende macht der verschillende staatjes bewerkte een verschuiving van deze literatuurtaal in Oostelijke richting: eerst gold het Westvlaamsch (om Brugge en Ieper) als de standaardtaal, daarna het Oostvlaamsch (om Gent), eindelijk het Brabantsch (om Antwerpen). Daar de Zuidelijke Nederlanden de bloeiendste deelen van de Dietsche gewesten waren, straalt het Brabantsch zijn invloed ook naar het Hollandsch uit.

De Tachtigjarige Oorlog brengt dan de scherpe scheiding tusschen het Noorden en het Zuiden; daardoor wordt ook onze taal ten sterkste beïnvloed. Het middelpunt wordt nu Holland, maar aleer de taal van dit gewest gaat overheerschen, heeft zij door de talrijke uitwijkelingen uit Brabant een sterken Zuidelijken inslag gekregen; de overgang van **huus** tot **huis,** van **uut** tot **uit,** van **tied** tot **tijd,** van **bieten** tot **bijten** is van dezen Brabantschen invloed het gevolg.

Onder de Republiek wordt Amsterdam het middelpunt, zoowel in politiek en economisch, als in kultureel opzicht. Wij kunnen dan gaan spreken van een „Hollandsche expansie". Eerst grijpt die invloed het kustgebied aan en worden de Waddeneilanden, Friesland en de kusten der Zuiderzee daardoor meer of min sterk aangetast. Maar ook Utrecht moet zich in taalkundig opzicht buigen en vandaar richt zich de Hol-

landsche invloed verder naar het Oosten, tot in de streek van de IJssel, ja zelfs tot buiten de grenzen der Republiek tot in het gebied van Bentheim en Kleef.

Deze korte schets is in menig opzicht onvolledig. In den tijd der latere Middeleeuwen, als het Heilige Roomsche Rijk in het Westen gaat afbrokkelen en verschillende landsheeren zich onafhankelijk trachten te maken, hebben allerlei taalinvloeden elkander gekruist. Zoo meent men ook te kunnen wijzen op inwerkingen van de taal in het bisdom Utrecht op het Hollandsch, of die van Keulen op een groot deel van Zuid-Oost-Nederland. Maar hoe belangrijk dit alles ook moge zijn geweest voor den opbouw van onze taal, sedert de Republiek blijft de rol van het Hollandsch toch overheerschend.

Indien de Regentenpolitiek zich niet zoo uitsluitend naar de zee gericht, maar ook aandacht besteed had aan het binnenland, zou zij naar het Oosten toe aanmerkelijke successen hebben kunnen behalen en onze taal daar duurzaam gevestigd kunnen hebben. Een breede gordel buiten onze huidige grenzen van Oost-Friesland af tot Kleef en Gulik toe, zou dan niet voor onze taal verloren zijn gegaan. Maar de ontwikkeling der volgende eeuwen ging in omgekeerde richting. Langs den Rijn streden met elkander de invloed die uit het Zuiden van Keulen uitging en die welke uit ons land uitstraalde. Toen eindelijk in de 19de eeuw het Duitsche Rijk zijn eenheid hervonden had, breidde zich de invloed van het „Hoogduitsch" met verdubbelde kracht uit en werden ook de oude Nederlandsche taalgebieden als die van Kleef en Bentheim steeds meer afgebrokkeld.

De vorming van de moderne staten had trouwens een grooten invloed op het verdere taalverloop. In de Middeleeuwen was een taaleenheid gewoonlijk beperkt tot een betrekkelijk klein zelfstandig gebied; hier oefende de kanselarij van den vorst een grooten invloed uit, maar niet minder de stad, waar de vorst zetelde en waar de handel zijn middelpunt had. In zulk gebied kon een taaleenheid eerst door een langzame wisselwerking der verschillende volksdeelen zich vormen. Maar de groote moderne staat heeft heel wat ingrijpender middelen om een taaleenheid door te voeren. Wij noemen allereerst de school, die de officieele taal onderwijst en daardoor vaak den kinderen de overtuiging bijbrengt, dat hun eigen spreektaal iets minderwaardigs is. Daarnaast werkt de kerk nivelleerend, daar van den kansel de algemeene landstaal gepredikt wordt. Nog sterker invloed gaat er uit van de

pers en vooral van de krant, want zij brengt dag in dag uit de officieele taal onder de oogen van welhaast alle volksgenooten. Ook het leger is van beteekenis, omdat de recruten in de garnizoenen met mannen uit andere dialectgebieden verkeeren en door hun meerderen in de algemeene taal aangesproken worden. Ten slotte heeft het moderne verkeer er sterk toe bijgedragen, dat de dialecten aan den vervlakkenden invloed van de algemeene landstaal bloot staan; deze heeft bovendien nog het voordeel, dat zij de taal van de regeering is (wetten en verordeningen van rijk, provincie en gemeente!), van de rechtsspraak en van alle verdere intellectueele werkzaamheden.

Er is in alle moderne staten een stille, maar onophoudelijke strijd aan den gang tusschen de algemeen beschaafde taal en de dialecten, waarbij de laatsten voortdurend terrein verliezen. In Frankrijk heeft de taal van Parijs reeds een groot deel van het omliggende platteland veroverd; in Duitschland dringt het Hoogduitsch geleidelijk het Nederduitsch in Noordelijke richting terug. Daarbij zijn de steden onweerstaanbare propagandisten van de officieele taal. Berlijn, hoewel midden in het Nederduitsche gebied gelegen, is een bolwerk, maar tegelijk ook een uitvalspoort van het Hoogduitsch. De stad tast het platteland in den omtrek aan en haar invloed is als die van een olievlek op een blad papier. Gaat de ontwikkeling zoo voort, gelijk zij dit in de laatste halve eeuw gedaan heeft, dan moet eens de tijd komen, waarop de rijke schakeering der streektalen verdwijnt en plaats maakt voor een in het geheele land gelijkelijk heerschenden taalvorm.

Niet alleen romantisch aangelegde menschen zullen dit betreuren. Deze stellig in de eerste plaats, omdat het hun ter harte gaat, wanneer oude, door een lange volksoverlevering geheiligde beschavingsvormen verdwijnen; zij zijn immers altijd geneigd te zuchten over het mooie oude, dat verloren gaat en het leelijke nieuwe, dat daarvoor in de plaats komt! Maar wij allen, die bewust willen bouwen aan de mooie toekomst van ons volk, zullen het groote belang der streektalen moeten erkennen. Zij zijn juist de taal, die het kind op moeders schoot geleerd heeft en waarin hij zijn heele leven zijn intiemste gevoelsleven uitspreekt; wat is er nauwer met onzen geest vergroeid? Daarentegen moet de algemeen „beschaafde" taal op school geleerd worden, of althans in den omgang met menschen die nu niet meer tot den engen familie- of dorpskring behooren; het gevolg kan niet anders zijn, dan dat

deze aangeleerde taal minder rijk en soepel is dan die men van kindsbeen heeft leeren gebruiken. Terecht gebruikt men de uitdrukking „spraakmakende gemeente" om daarmee aan te duiden, dat de eigenlijke vernieuwing van ons taalmateriaal geschiedt door de breede bevolkingslagen en waarlijk niet door de kleine groep van intellectueelen; deze bederven gewoonlijk hun moedertaal door een groot aantal woorden uit vreemde, liefst geleerde, talen in te sleepen. De frissche oorspronkelijkheid van onze taal hangt dus daarvan af, of zij in het engste verband met het volk blijft leven.

Als wij pal staan voor onze moedertaal, dan is dit niet alleen omdat het ònze taal is, die voor ons de mooiste en rijkste ter wereld is, de taal van onze ouders en onze kinderen, van het verleden en de toekomst van ons volk. Er is nog iets meer. Onze taal is een geestelijk bezit, dat ons heele denken en oordeelen op beslissende wijze bepaalt. Elke taal is het resultaat van de wijze, waarop een volk zich zijn voorstellingsvermogen opgebouwd heeft en zij bepaalt daarom ook op welke wijze wij de buitenwereld zullen opvatten. Een enkel voorbeeld: de boer heeft allerlei woorden voor een koe, naar gelang van leeftijd, geslacht, vruchtbaarheid enz.; voor den stedeling wordt dat alles samengevat onder een en hetzelfde woord „koe". Hoeveel rijker en gevarieerder is op dit punt de voorstellingswereld van den boer, hoe arm die van den stadsmensch! Deze kan van dit element der buitenwereld niet anders zien dan de vaagste omtrekken: het algemeene begrip koe; de boer echter staat tegenover een groote veelvormigheid, die in de natuur ook inderdaad aanwezig is, en die hij heeft leeren onderscheiden. Zoo gaat het in velerlei ander opzicht ook; de taal is het middel, waardoor wij aan de ons omringende verschijnselen gedaante kunnen geven, maar zij bepaalt dan ook in hooge mate welke gedaante dit zal zijn. Daarom is onze taal ons zoo heilig; eerst door haar zijn wij denkende wezens, die op eigen wijze hun denkleven hebben opgebouwd.

JAN DE VRIES

Kapitein Reche houdt een preek aan boord van zijn schip

Kameraden! Wij zijn op dezen Zondag onder het luiden van de scheepsklok hier op het achterdek te samen gekomen, om voor een kort oogenblik onzen dienst hier aan boord, ons dagelijksch leven te laten rusten, om ons te verheffen boven de enge grenzen, waarbinnen volgens eeuwig geldende wetten al het levende nu eenmaal geplaatst is.

Ieder uwer heeft waarschijnlijk gedurende zijn nachtwacht, aangegrepen door bewondering voor het verhevene van het hemellicht, wel eens opgezien naar die millioenen en nog eens millioenen van fonkelende sterren, zooals zij tintelend en stralend in zacht en stil geflonker hun eeuwigen kringloop langs het hemelgewelf volbrengen. En wie zou zoo grofbesnaard zijn, dat hij zich niet tot in zijn diepste innerlijk bewogen en getroffen voelde bij de gedachte, dat al deze milliarden van sterrenglinsteringen geweldige zonnen zijn, veelal nog grooter dan onze eigen zon, die de aarde als planeet omcirkelt; bij de gedachte, dat ook om deze zonnen zich op hun beurt tallooze planeten bewegen, die ook meestal hun maan of manen bezitten.

Werelden na werelden treffen dus ons oog, wanneer wij aan den hemel een blik slaan in de eindelooze wereldruimte, en zelfs de sterkste kijker doet ons nergens een einde der kringende, wervelende zonnen en hun wachters ontdekken. Wij weten, dat het licht afkomstig van de voor ons oog nog zichtbare ververwijderde sterren millioenen van jaren noodig heeft, om onze aarde te bereiken — m.a.w. dat wij van deze het allerverst verwijderde sterren slechts zien, wat zij millioenen jaren geleden geweest zijn. Wellicht is hun licht reeds lang verdoofd dan wel zijn zij met andere wereldlichamen versmolten. Wie zal het zeggen? Oneindigheid en eeuwigheid, dat is het, wat zich hier aan onze blikken en onze gedachten bij het aanschouwen van den bestarden hemel openbaart. Laten wij dus steeds wanneer wij met onze oogen den sterrenhemel aanschouwen, dien ook tegelijkertijd met onze gedachten omspannen.

Maar hiermede zijn wij nog niet aan het einde van onze beschouwingen. De wetenschap is er in geslaagd te ontdekken, uit welke stoffen ieder afzonderlijk lichtend wereldlichaam bestaat. En daarbij is gebleken, dat al deze millioenen

werelden, uit dezelfde stoffen bestaan als onze aarde. Voorts bleek, dat eveneens alle natuurwetten in die allerverste sterrenwerelden evenzeer golden, als bij ons op de aarde, zoodat dus kracht en stof in het geheele oneindige wereldruim overal een en dezelfde zijn. De gansche oneindige wereld is dus een eenheid.

Nu wilde ik U vragen: Wanneer dit inderdaad het geval is — dat dus alle milliarden van zonnewerelden in het gansche oneindige wereldruim ten opzichte van kracht en stof volkomen aan elkaar gelijk zijn — wie zou dan nog willen gelooven, dat slechts op één uiterst nietig sterretje, eigenlijk niet meer dan een stofje in het heelal, gelijk onze aarde dit is vergeleken bij tallooze reusachtige zonnen en andere sterren — ik vraag U, wie zou dan nog willen gelooven, dat op dit nietig kleine sterretje alleen leven te vinden is en dat alle andere tallooze kleine en groote in het wereldruim zwevende werelden dood zouden zijn, en dat daar niets anders ware te vinden dan gloeiend heet of reeds afgekoeld gesteente? Neen, wanneer wij denken aan de eenheid in het heelal, is het ons onmogelijk dit te gelooven.

Nu behoeven wij daarom niet aan te nemen, dat op alle sterren dezelfde wezens leven, bijv. ook overal menschen. Dat dit niet het geval kan zijn, blijkt immers reeds hieruit, dat wij weten, hoe verschillend het leven zich in verband met zijn omgeving ontwikkelt en zich aan deze omgeving heeft aangepast. In het water moet het leven anders zijn dan op het land: de waterdieren ademen door middel van kieuwen, gelijk gij allen weet; de dieren die in de lucht leven door middel van longen; de visch bezit vinnen, de vogel vleugels en de landdieren hebben pooten om zich voort te bewegen. Bovendien kunnen wij uit de vondsten in de verschillende aardlagen, welke zich in lange tijdsperioden op elkaar stapelden, opmaken, dat de afzonderlijke levende wezens zich uit de meest laagstaande en eenvoudigste vormen ontwikkeld hebben tot de nu levende dieren; bijv. in den tijd, dat onze steenkool, die eigenlijk niets anders is dan verkoolde boomstam, millioenen jaren geleden de aarde met bosch overdekte, waren in de destijds gloeiend heete en vochtige athmospheer de op den hoogsten trap van ontwikkeling staande dieren de zoogenaamde Sauriërs. Het waren reusachtige hagedissen, en er waren destijds vliegende hagedissen en water- en landhagedissen, waaruit zich dan allengs vogels en zoogdieren ontwikkeld hebben. En zoo is ook de mensch uit lagere levens-

vormen voortgekomen.

Uit dit alles blijkt, dat het leven zich zoowel naar de omgeving, dus naar het element, waarin het zich bevindt (als water en lucht), als naar het heerschende klimaat en alle verder in aanmerking komende omstandigheden moet vormen — derhalve dat ook op andere sterren, naar gelang hunner afkoeling, dan wel naar gelang van de van de onze afwijkende lengte van dag en jaar, de verschillende graden van vochtigheid of droogte der lucht en allerlei verdere door de omgeving bepaalde omstandigheden, de vormen waaronder het leven zich vertoont zeer verschillend moeten zijn. Uit wat wij hierboven reeds omtrent de ontwikkeling van het leven opmerkten, blijkt ook, dat ongetwijfeld op vele sterren tot dusver zich nog slechts lagere levensvormen van plant en dier ontwikkeld zullen hebben, maar daarentegen op vele anderen stellig wel vormen, die den mensch, gelijk hij op de aarde leeft, in ontwikkeling overtreffen. Om kort te gaan: precies zooals er op onze aarde millioenen en nog eens millioenen der meest verschillende levende wezens voorkomen en ten slotte al die verschillende levensvormen innerlijk een zeer bepaald iets gemeen hebben — wat wij dan leven noemen — precies zoo moet in de overal zich openbarende groote eenheid der wereld het leven zich aan dezelfde eeuwige voor het gansche Heelal geldende wetten onderwerpen. Wie zou, waar tot diep in de peillooze oneindigheid der ruimte, zoover onze blik er ook maar in vermag door te dringen, alles één en hetzelfde blijkt te zijn, dan soms nog willen gelooven, dat de wetten des levens, gelijk zij voor millioenen en milliarden levenvormen nu en vanaf de allervroegste tijden hier op aarde gelden, dit nu juist alleen maar voor onze kleine aardester zouden doen? En dat in de eenheid van het oneindig Heelal andere wetten van kracht zouden zijn?

Neen, het oneindig Heelal vormt in alles een eenheid — dat gelooven wij. Een dergelijk geloof is echter iets anders, dan wij er gewoonlijk onder verstaan. Dit geloof is geloof krachtens een noodzakelijken slotsom van logisch denken, en het tijdstip, waarop alle menschen dit geloof als een onwrikbare waarheid zullen aanvaarden, is stellig niet veraf meer. Misschien dat wij dit zelf nog beleven —, dat wij in staat zullen zijn te bewijzen dat er op andere sterren leven voorkomt — dat wij de eigen wetten van het leven ook kunnen toepassen op de oneindige ruimten van het Heelal.

Maar nu zien wij, dat leven steeds uit leven voortkomt —

iets anders hebben wij nooit waargenomen. Wij bezitten ouders, grootouders, overgrootouders enz. — steeds verder gaat de keten onzer voorvaderen terug om zich te verliezen in het duister der tijden; maar ongeacht, hoe onze voorouders er millioenen jaren geleden ook hebben mogen uitgezien en op welke trap van geestelijke en lichamelijke ontwikkeling zij ook gestaan mogen hebben, wij kunnen de keten des levens nergens afbreken. Steeds hangt de eene schakel aan de andere. En zoo komen wij tot de vaste overtuiging, dat het leven steeds bestaan heeft en zonder begin sinds eeuwigheden bestaat.

En toch, wanneer een korte spanne tijds verloopen is — vroeger of later — dan maakt het enkele zich van het leven los — is dood. Een eeuwig worden en versterven van het enkele te midden van het geheel, dat eeuwig en zonder begin is. Ook de zonnen en sterrenwerelden verglimmen, verkoelen en versterven.

En dan vragen wij ons af: Waarom? Waarom is dit alles zoo? En wij vragen verder: Wat is de beteekenis van den dood? Is hij het niets van het Zijn? Wat is de zin van het leven, wiens wet is het, dat alles eens in den dood overgaat? En overal, overal in de wereldruimte, zelfs in de verstverwijderde nevelvlekken zien wij deze onwrikbare en onverbiddelijke wet van den dood temidden van de wet des levens.

Wat is deze wet die alles in de wereld voor zijn wil doet buigen? En de menschen peinzen erover sinds duizenden en duizenden jaren — en steeds weer opnieuw gaan zij erover aan het peinzen, en wanneer zij wijs en verstandig zijn, dan komen zij voor zichzelf tot het besef, dat zij staan voor het onbegrijpelijke, en buigen zich eerbiedig voor het ondoorgrondelijke.

En noemen het God!

..Maar de denkenden weten, dat ieder volk, dat, wat het God noemt, anders ziet en zien moet, al naar de wet, volgens welke ieder volk zijn leven begonnen en zijn weg van ontwikkeling gegaan is. De kijk op God is dus bij ieder volk weer anders — en van alle menschelijke dwalingen, maar tevens ook in zijn gevolgen voor het menschengeslacht meest gruwelijke, is wel de grootste, wanneer menschen zich uitslooven — zij het te goeder trouw, zij het om zelfzuchtige redenen tegen beter weten in — den volkeren der aarde, van wie een ieder immers steeds slechts naar eigen aard en wijze, en nooit anders de wereld vermag te beschouwen, eenzelfden en

gelijken kijk op God op te dringen. Met een dergelijk misdadig optreden ontwortelt men de menschen aan hun levensbodem en leidt hen tot ontaarding en verderf. Dus willen wij bij onze samenkomsten op Zondag dan ook slechts spreken over dat wat onzen duitschen aard vertrouwd is — over den Duitschen God. En dan wil ik de bijeenkomst van vandaag besluiten met de woorden van een der eenvoudigste maar tegelijk ook een der grootsten van ons volk — van Jakob Böhme — die temidden van een wereld van vijanden en tegenstanders onverschrokken den waarlijk duitschen kijk op God als volgt weergaf:

„Wanneer gij uw blikken omhoog of omlaag richt, op de sterren die aan het uitspansel kringen, de kokende zee en bosch en veld, dan ziet gij daar overal God. En diezelfde God woont en troont ook in Uzelf, want alles is van en uit God. En wanneer hij U niet tegen komt in de geheele natuur rondom U, en in het het diepst van het hart in U, zult gij hem nimmer ontmoeten of weet van hem hebben. En er bestaat maar één boek, waarin gij hem lezen kunt: te weten de wereld in en om U." Heil Kameraden!

Korvettenkapitän a.D. Dr. phil. EMIL RECHE. F. C. G.

Ik kan de schoonheid, orde en de harmonie van alle deelen van het geheel niet in oogenschouw nemen, zonder tot de slotsom te komen, dat de wereld en alle deelen waar zij uit bestaat, door een wijs en almachtig Wezen geordend moet zijn, zelfs ook dan, wanneer de Natuur eeuwig zou zijn.

FREDERIK DE GROOTE

Wat ware een God, die slechts als drijfveer **van buiten af** het Al deed ronddraaien en als een wagenmenner de gesternten langs hun banen deed voortwentelen? Verhevener is het hem te denken als het **innerlijk** beginsel van alle beweging, als de eigenlijke natuur, den scheppenden vorm, de ware ziel van alles, dat in zijn schoot, door zijn kracht, het leven heeft.

GIORDANO BRUNO (1548—1624)

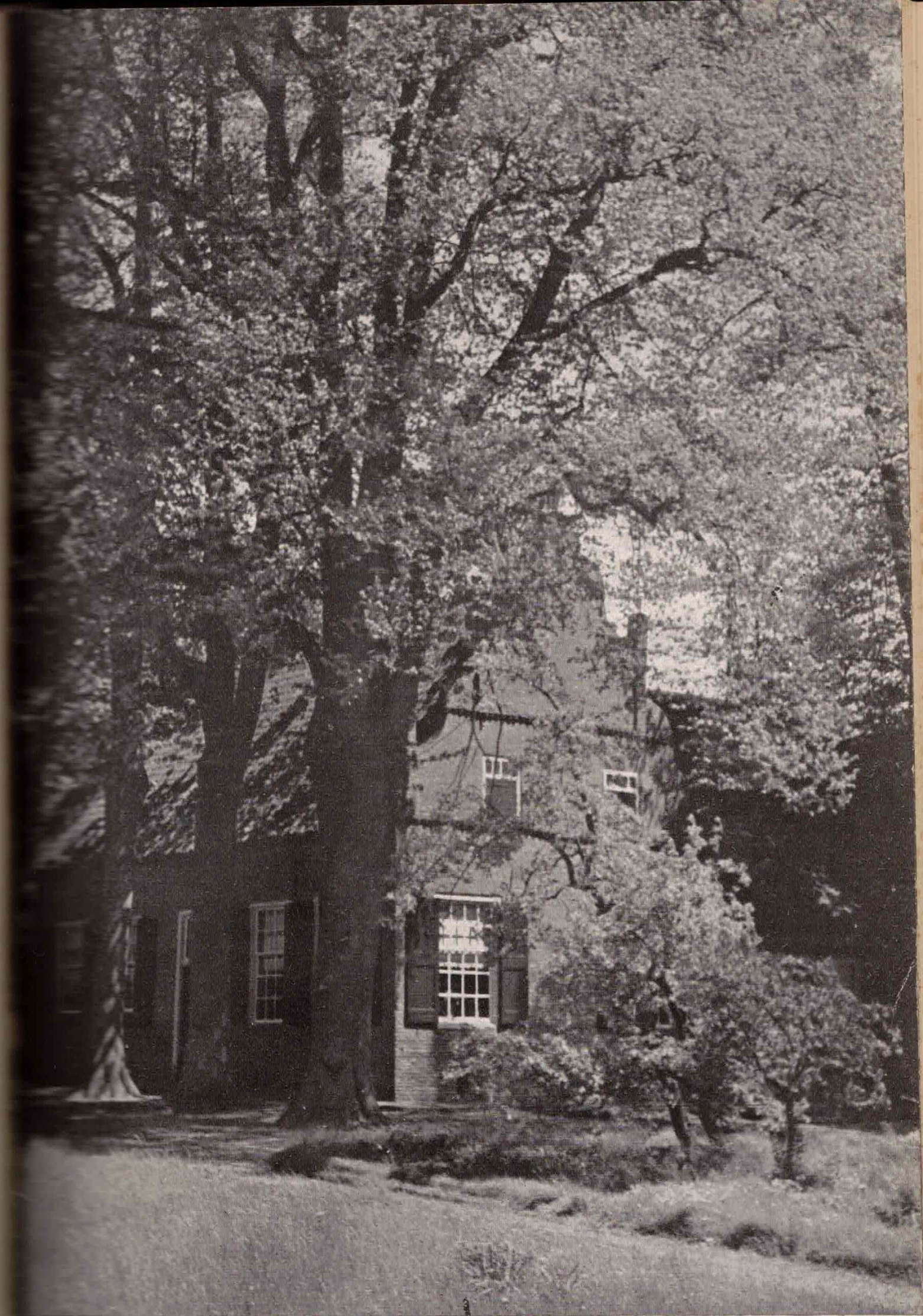

Zomer op boerderij in de Achterhoek.

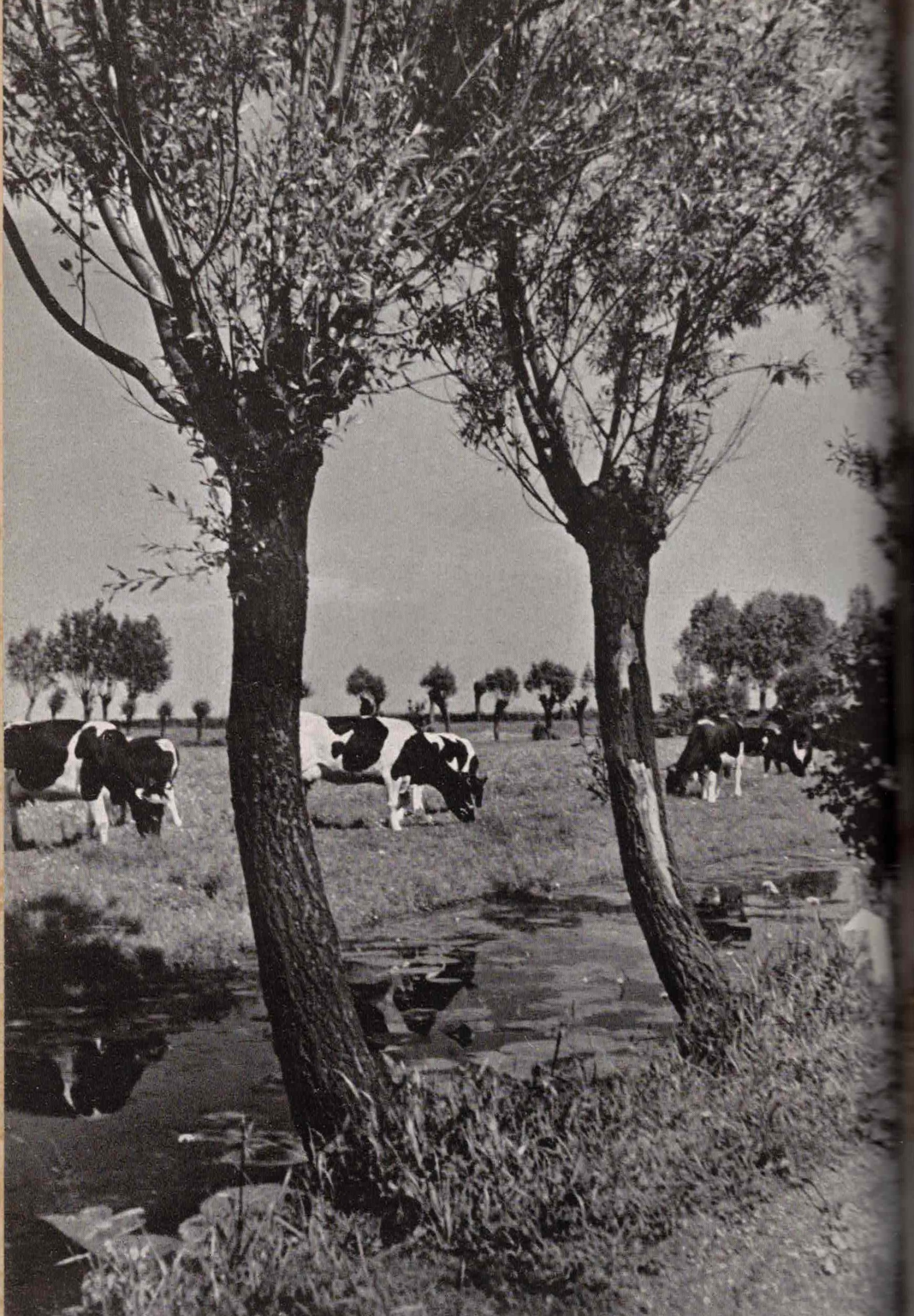

Zuid-Holland.

Overijsel.

Oogstmaand.

Foto's Archief V.W. Opn. W. F. v. Heemskerck Düker, Victor Meeussen, L. P. A. M., Tj

TREK NAAR OOSTLAND V

Voor alle Germanen die in den loop der eeuwen naar het Oosten trokken, was de gemeenschap het begin en het einde; zij putten er versche krachten uit: de Waragen, de ridders der Duitsche orde, hun gevolg van boeren en handwerkslieden, de Nederlanders, Vlamingen en Westfalen, die tusschen Elbe en Weichsel zich nederzetten, de menschen uit den tijd der Hanse, die op hun handelsreizen naar het Oosten doordrongen en de oude Waragenplaatsen opnieuw met de vlijt en de kultuur van den germaansch-duitschen levenskring vervulden — zij allen kwamen, leefden en werkten in en voor deze gemeenschap.

Die boeren en handwerkslieden echter, die in de 18e eeuw naar Rusland trokken, waren door ronselaars bij elkaar getrommeld. Eerst op hun reis, gedurende hun lijdenstocht, kwamen zij dichter bij elkaar; ten laatste smolten zij, in den strijd met de Russische natuurelementen, met de roofzuchtige horden aan de ternauwernood in Europa reeds bekende grenzen van het kontinent, tot een harde levensgemeenschap te samen.

Zij waren niet, als eeuwen te voren, de „heilige lente" van een volk; zij werden ook niet gedreven door den onstuimigen veroveringswil. Zij waren ook niet gesterkt door het christelijk algeloof der Middeleeuwen. De Duitsche ruimte was sinds eeuwen tot het slagveld van Europa geworden. Alle vorsten lieten, toen de sterke tijd der keizers uit de vroege middeleeuwen in de worsteling met het pausdom ineengestort was, hun veeten en twisten in het Duitsche gebied uitvechten. Het ergste werd dit gebied geteisterd door den 30-jarigen Oorlog en het daarop volgende conflict tusschen Weenen en Frankrijk — de menschen van Zuid-West Duitschland kenden reeds sinds geslachten al geen vrede meer. Daarbij kwam nog het absolutisme der vorstenhuizen, de voortdurende onlusten, de knevelarijen van belastingpachters en de religieuse onverdraagzaamheid.

In dezen benarden tijd bereikte hen de roepstem der Russische ronselaars, die Katharina de Groote in 1763 naar Duitschland gestuurd had.

Rusland had menschen noodig, harde, scheppende, onvermoeid werkende menschen, boeren, handwerkslieden, kleine ondernemers, die bereid waren, naast de koloniseering der

woeste gronden, ook de grensbescherming daarvan op zich te nemen. Katharina, een geboren prinses van Anhalt-Zerbst, kende den nood der menschen in den Zuidwesthoek van Duitschland, maar niet daarom riep zij hen met haar beroemde manifest naar het Oosten, maar om zich aan de Wolga van een grenswacht te verzekeren, want zij wist, dat de Duitsche, de Germaansche mensch, voor zijn grond wist te strijden. En aan deze door het langdurige lijden terneergedrukte menschen werden door de ronselaars van Katharina gouden beloften gedaan: prachtig zouden de gebieden daar beneden aan de Wolga zijn . . . het was Saratow, de eenige stad van ongeveer 10.000 inwoners, de rest niets dan steppe, troostelooze eindeloosheid, bevolkt door halfwilde rondzwervende volksstammen, die hun kudden van plaats tot plaats dreven, Kirgiezen, Kalmukken en Baschkieren; maar daarover zwegen de ronselaars wijselijk. Zij spraken over mooie huizen te midden van prachtig aangelegde tuinen en over vruchtbare akkers, die tarwe in overvloed zouden opleveren — later bleek, dat alles, de geheele „veldzijde" der Wolga, niets anders dan steppe was!

In 1765, even na den Zevenjarigen Oorlog, verzamelde zich allengs in Lübeck een schaar van 25.000 menschen, die zich door de ronselaars van Katharina hadden laten vangen, veelal Duitschers uit Midden en Zuid Duitschland, die langs den Rijn en vervolgens door Hannover en Westfalen naar de Oostzee getrokken waren; ettelijke Franschen en Nederlanders bevonden zich ook onder hen. Tot in den zomer van het volgende jaar kwamen de troepen der Oostlandtrekkers in de oude Hansestad aan, vulden straten en stegen, huizen en schuren; zij brachten nood en ellende over Lübeck, want niemand had op een dergelijke bevolkingstoename gerekend; er kwam levensmiddelenschaarschte, zoodat de ellende niet te overzien was. Ten slotte begon op kleine schepen de overtocht naar Kroonstad — de menschen werden als vrachtgoed getransporteerd, iets beters valt van dezen lijdenstocht niet te zeggen. Maar dat was nog maar het begin. Het verblijf te Kroonstad, waar de transporten weer bij elkaar kwamen, bracht slechts een korten tijd eenige verlichting.

Onder geleide van kozakken trok men toen het eindelooze Oosten binnen. Niemand der naar kolonisatie hakende menschen, wien men belastingvrijheid, een geldleening voor zaad, werktuigen, machines, werkplaatsen en fabrieken, godsdienstvrijheid en eeuwige vrijstelling van militairen dienst in het

manifest der tsaren beloofd had, niemand van hen had een denkbeeld van de ontzaggelijke eindeloosheid van het land. Een deel van de trek werd in Twer op Wolgaschepen overgebracht en dreef den machtigen stroom af tot de winter kwam en met zijn verschrikkelijke koude nieuwe ellende en ontbering over de trekkers bracht. Na eenige maanden, die men in ellendige Slavenhutten doorbracht, ging het in het voorjaar verder — naar Saratow, waar menig handwerksman achterbleef, terwijl de boeren onder kozakkengeleide verder de eindelooze, dorre steppe werden ingedreven, waarvan de aanblik de Duitsche kolonisten afgrijzen inboezemde. Niets dan wildernis, gras ter manslengte hoog, eindeloosheid, waarin nergens ook maar een der beloofde huizen, nergens een tuin, nergens een vruchtbare akker te bekennen viel.

Toen de winter kwam, waren er nog geen hoeven gebouwd; in aarden hutten leefden de boeren, als zigeuners, en velen beproefden aan dit vreeselijk lot te ontkomen. Kozakken schoten hen neer, de eindeloosheid van de ruimte slokte hen op; de halfwilde stammen vermoordden hen. Zoo begon de strijd der Duitsche boeren in de Wolgasteppe bij Saratow — strijd met den bodem, strijd met al de verschrikkingen van een vreemd klimaat, strijd echter ook met de steeds weer aanrennende, plunderende en moordende Kirgiezen, Kalmukken en Baschkieren. Slechts in gewapende gemeenschappen konden de akkers bebouwd en geoogst worden, wachtposten moesten de dorpelingen beschermen — het ging vaak om leven of dood.

Allengs groeide uit de Wolgasteppe, vanzelfsprekend telkens door nieuwe tegenspoeden onderbroken, een bloeiende landouw op, het bewijs van den harden arbeidswil, van de onvermoeide scheppende kracht van Duitsche menschen. Weliswaar emigreerden later, toen de slaviseering van het gebied begon, nog vele boeren naar Zuid- en Noord Amerika; menigeen trachtte ook in het verre Siberië een nieuw vaderland te vinden, doch langs de machtige breedte van den Wolgastroom bleef toch een stuk Duitsch land. Wat heden na de heerschappij der bolsjewisten nog te zien is van de vruchtbare werken dezer menschen, zal nog slechts een jammerlijk overblijfsel van den welstand zijn van weleer.

Een halve eeuw later begon over de Donau een tweede stroom van Duitsche menschen naar het Oosten te trekken — op de Donau, die sinds de dagen van Prins Eugenius reeds zoo

menig boerengeslacht naar het Hongaarsche trekken zag. Zij die nu hun schreden naar het Oosten richtten, naar een onbekende verte, zochten het „Duizendjarige Rijk" — zes duizend Zwaben waren het, die naar een beter bestaan in de onwezenlijke verten van den Kaukasus smachtten. De redenen voor het sectarisch geloof, voor het religieuze fanatisme der boeren en burgers, die zich hier naar den vreemde opmaakten, waren gelegen in de economische moeilijkheden uit het midden van de twintiger jaren der 19de eeuw: Veeziekten, strenge winters, koude zomer, die misoogst op misoogst brachten, zoodat de menschen zich met brood van klei, stroo en boomschors voedden. Moest achter deze aardsche ellende niet een Godsgericht staan? Zij begonnen in den bijbel te vorschen, lazen er ten slotte, om een einde van den nood te ontdekken, de heerlijkste voorspellingen uit: het „Duizendjarige Rijk" zou beginnen. In den Kaukasus of in Palestina! Aanleiding was er al; nu moest de stoot tot de reis nog komen — en daar kwamen de ronselaars van tsaar Alexander I en hun kwamen de menschen die door de troosteloosheid van het vaderland den levensmoed verloren hadden, uit eigen beweging tegemoet. Alexander wilde naar het voorbeeld van Katharina, in de gebieden van Zuid-Rusland vlijtige, arbeidzame, scheppende Duitsche menschen aan het werk zetten — weerbare boeren, die de steppen aan de Zwarte Zee tegen de rondtrekkende horden konden beveiligen.

Zoo vulden de heimelijke wenschen der Zwaben en die van den tsaar elkander schijnbaar aan en in September 1816 verlieten de eerste sibben den vaderlandschen bodem om naar het Oosten te reizen. Steeds meer boeren begaven zich op weg; voor de Donauschippers begon een gouden tijd, want zij moesten de Oostlandkolonisten tot aan den mond van den stroom vervoeren. De stemming aan boord van de schepen liet niets te wenschen over, alles liet zich goed aanzien — maar in het Hongaarsche, na een dagenlange reis, begon de ellende en misère, die het samenhokken in de nauwe scheepsruimen nu eenmaal met zich mee moest brengen. Door de inspanningen, de onvoldoend geworden voeding, de slechte athmospheer, door ziekten verzwakt, kwamen de Zwaben eindelijk in Odessa aan. In de Donaudelta hadden kwade koortsen reeds honderden van hen weggerukt, in de Zwarte Zee-stad overviel de ziekte nogmaals den trek, zoodat heele gezinnen binnen enkele dagen uitstierven. Misschien was het slechts de helft families van hen die uittrokken die verder

reisden.

Ettelijke honderden gezinnen bleven, het eeuwige reizen en trekken moede, in Bessarabië en vestigden zich daar. Zij moesten onbeschrijfelijk hard voor hun bestaan zwoegen. Onafzienbare zwermen sprinkhanen vraten de eerste oogsten op, er kwam watersnood, zoodat geheele dorpen nog eens heelemaal opnieuw verplaatst moesten worden; in de eerste vier maanden waren er nog meer dan honderd menschen gestorven, maar na jaren bloeide tòch uit de Bessarabische steppe allengs vruchtbaar bouwland op en brachten de ploeterende Zwaben het tot een zekeren geringen welstand.

De overige kolonnes echter, ondanks alles voortgedreven door het verlangen en het geloof in het „Duizendjarige Rijk", trokken langs de kust der Zwarte Zee verder naar den Kaukasus toe. In September 1817 na een jaar zwerven, bereikten zij Tiflis, en hier gelukte het de Russische overheid, de Zwaben van hun voornemen den tocht naar Palestina voort te zetten, af te brengen. Nog een jaar lang kwamen er steeds nieuwe kolonnes Duitsche boeren bij en deze brachten allengs in de woeste dalen van den Kaukasus een pioniersarbeid tot stand, die na lange jaren rijke vruchten droeg. Naast Duitsch akkerland ontstonden tallooze wijnbergen langs de zuidelijke helling van het machtige gebergte en leverden later een in geheel Rusland beroemden wijn. Maar ook hier moesten de boeren zich tegen de roofovervallen der halfwilde Kaukasische stammen verdedigen, en meer dan één lid der Duitsche kolonisten werd naar den slavenmarkt in Turkestan weggesleept. Ook hier heeft echter het bolsjewisme in onzen tijd een bloeiende en welvarende gemeenschap in luttele jaren volkomen vernietigd.

Aan de Wolga en in de dalen van den Kaukasus hebben Duitsche boeren een werk volbracht, dat bijdraagt tot den roem van het Duitsche menschdom. De redenen, die dit Germaansche bloed naar het Oosten dreven, zijn echter andere dan die, welke Waragen en ridders der Duitsche Orde bezielden. Zij werden gedreven door politieke en economische omstandigheden van een tijd, waarin de Rijksgedachte tot het laagste peil was gezonken, en niet door het innerlijk besef, als heeren en heerschers geroepen te zijn, Germaansch wezen, Germaansche kultuur naar het Oosten te brengen. Zij gingen de steeds moeilijker wordende levensomstandigheden in hun vaderland uit den weg; zij hadden zich, bij hun zoeken

naar redenen, naar innerlijkheden, in een godsdienstig fanatisme gestort, dat hun heil beloofde. Maar toen zij ten slotte na onbeschrijfelijk lijden en ontzettende ontberingen, die alles wat zij in hun vaderland ondervonden, nog overtroffen, in gebieden aankwamen, die hun wederom tot vaderland zouden worden — toen ontwaakte ook in hen het strijdbare bloed der Germanen; toen worstelden zij met dezen bodem om hem te onderwerpen, om het wijde steppenland en de onherbergzame dalen hun wil op te leggen.

Geheel op zich zelf en op de in den langen zwerftocht ontstane gemeenschap aangewezen, bewezen zij door de geslachten heen, dat de Germaansche mensch krachtens zijn heer-zijn, krachtens zijn scheppenden wil, in staat is de ruimte van het Oosten te bedwingen. Zij gingen niet ten onder in het wijde, zij gingen niet te loor in de eindeloosheid, zij heerschten, gelijk voor hen de Waragen, de Duitsche ridders, de Balten en zij schiepen evenals deze, Duitsche hoeven en gemeenten. Zij werden een gemeenschap, die ondanks de geweldige afstand die haar van den voorvaderlijken bodem scheidde, Duitsch karakter, Duitsche kultuur en Duitsche taal behielden. Wat het bolsjewisme aan de Wolga en in den Kaukasus vernietigde, was Duitsch kultuurleven, dat aan de diepste bronnen van het Germanendom ontwelt.

Men kon, zoo werd eens gezegd, tot aan de Wolga reizen, zelfs tot diep in den Kaukasus en iederen nacht onder een Duitsch dak slapen. Er heeft geen trotscher bewijs van Duitsch, van Germaansch kolonisatievermogen bestaan.

(Wordt vervolgd).

KURT HERWARTH BALL F. C. G.

Helmke von Hemmingstedt

(vervolg)

„Meldorp is gevallen!" schreeuwt een ruiter voor de geopende kerkdeur.

Daar binnen wordt op dit oogenblik door de acht en veertig regenten van Dithmarschen den plechtigen eed afgelegd, in de oeroude bewoordingen: „Ons land te beschermen — met bloed en leven voor de vrijheid te strijden." — Een plechtige stilte. Dan weerklinkt de stem van den priester.

„Deze raad voorwaar komt van God! De Heer die Israël door de Roode Zee heeft geleid, beval den wateren Pharao met zijn honderdduizenden te verzwelgen! Voor U en voor uw land zal Hij hetzelfde doen."

„Meldorp is gevallen!" brult de ruiter opnieuw, maar de monniken houden hem tegen en het orgel met zijn zware dreunende tonen doet zich weer hooren en overstemt elk ander geluid.

„Waarom maakt gij U zoo druk over Meldorp?" zegt een monnik, wanneer het orgel even zwijgt. Hij strekt zijn magere armen uit en heft zijn bleek gelaat naar den hemel op. „Geloofd zij wie daar komt!" Zijn stem klinkt als een harp. „Hosanna mijne broeders! — Hosanna! — Gods genade druipt als balsem uit den hemel! Het wonder, broeders — het komt steeds naderbij, tastbaar en duidelijk!" —

„Verneemt gij het niet?" valt een ander hem bij. „Hoort gij het nu eindelijk? Gods stem weerklinkt uit zijn mond. Wie viel het geluk te beurt, dat Gods stem uit hem sprak?"

De monniken hebben nu allen hun gezicht ten hemel geheven, als heiligen staan zij daar.

„Leege woorden, holle klanken!" roept een Dithmarscher boer er tusschen door. „Laat u niet door deze wierookzwaaiers in het ootje nemen. Ziet niet naar de wolken, maar daarginds daar komt wat uw blikken vraagt."

Daar op den weg van Norderhasted is het rumoerig. Jubelend weerklinkt het geroep der mannen. Wapengekletter en hoefgestamp. En één naam klinkt boven alles uit, bruischt als een machtige golf tegen het orgelgedreun op.

Men verdringt elkaar op den weg. Een ieder wil zien waar dat bruischen vandaan komt en de monniken, die daar nog steeds bewegenloos naar den Hemel staren, zijn opeens volkomen vergeten.

Daar komt het den hoek om, één jubelkreet, één onmetelijk geluk!

Daar komt Hennig Hergen aangereden na lange afwezigheid. Maar velen hebben nog meer gezien.

Als een loopend vuur gaat het nu over de markt, een luid gejubel stijgt nu op.

„Heil — jonkvrouw — Heil!"

Wie zit daar naast hem te paard, fier en rechtop?

„Het wonder!" roepen zij nu allen en strekken hun armen uit naar de naderende ruiterschaar.

Hanske, de trouwe metgezel van Hennig Hergen, schreeuwt het uit van vreugde en verbazing. „Dat is Helmke, onze Helmke, zij is teruggekomen. Wat is zij groot geworden. Zij zal den hemel in beweging brengen, wanneer het noodig mocht zijn!"

Een monnik legt hem de lange blanke hand op zijn schouder.

„Nu zegt gij het toch zelf!" zegt hij glimlachend.

„Wat?" vraagt Hanske hem verbaasd.

„Dat zij veel vermag —"

Hanske onttrekt zich aan zijn hand. „Niet met bidden en psalm-zingen, mijn vriend, maar met haar eigen sterke handen, wanneer het zoover is!"

De monnik gaat een stap terzijde. „De duivel spreekt door je mond, Hanske! Dat is onheilige taal! Waar bleef je deemoed?"

„Wat deemoed!" gooit Hanske hem in het gezicht. „Wanneer ik ooit mijn knieën zou buigen, dan alleen voor haar, die daar nadert.

Hennig wenkt vanaf zijn paard om stilte.

„Dithmarschers!" hard en duidelijk weerklinkt zijn stem over het marktplein.

„Dithmarschers, hier zijn wij! — In Dithmarschen!"

De menigte luistert naar hem, maar heeft slechts oogen voor Helmke.

„Heil Helmke! Heil Hennig en Helmke!" roepen nu de menschen, wild van geestdrift.

„Gods genade valt als witte rozen uit den hemel!" begint een monnik te jubelen, wanneer het een oogenblik stil is.

„Zwijg!" voegt een andere monnik hem zachtjes toe. „Meer dan vijftig ruiters, allen gepantserd en tot de tanden gewapend, als ridders en ridderknapen, vergezellen hen! Die komt waarlijk niet deemoedig het heilige vaandel in ontvangst nemen."

Hennig en Helmke gaan de treden naar het kerkportaal op. Zij willen met den prior spreken.

Deze is midden in zijn preek. Hij staat voor het hoogaltaar, waartegen de oude vaan van Dithmarschen geleund staat. Hij heft de handen op. „. . . Hier dan," zoo vervolgt hij, „— hier, mannen van Dithmarschen, staat uw banier! In dit teeken zult gij overwinnen!

De beeltenis van onzen Zaligmaker zal den vijand met schrik vervullen! Het zal de pezen van hun bogen doen springen! Het zal hun zwaarden doen afstompen. Zij zullen aan hun verzwakte handen ontzinken. Vertreden zullen de vijanden worden door hun eigen paarden, vermalen door de raderen hunner eigen wagens! En het ingewand der aarde zal zich openen en hen verslinden, de woeste golven der zee zullen hen verzwelgen! Het erfgerucht van den smadelijken nederlaag der ridders en der Garde zal zich voortplanten door de eeuwen heen, naar alle vier hoeken der aarde!"

Een gedreun en gekletter van wapenen tegen de schilden gaat door het schip der kerk.

Dan valt een korte stilte. De prior verheft weer zijn stem: „Wie echter zal het heilige vaandel in den strijd moeten dragen?"

Uit de rijen der achtenveertig regenten weerklinkt het plechtig:

„Naar oud gebruik moet dat een jonkvrouw doen —!"

De prior schijnt op dit woord gewacht te hebben. „Een reine jonkvrouw, een onbevlekte maagd zal den zoon der onbevlekte Moeder Gods in den strijd vooraan dragen — in dienst van God den Heer!"

Hij zwijgt even. „Wie zal het zijn?" Als bezwerend klinkt nu zijn stem. „Voorwaar ik zeg Ulieden, wij behoeven niet langer te roepen en te vragen. Luistert naar mijn woorden! De lucht zingt reeds haar naam! Hij ruischt door het geboomte, hij trilt in het licht der zon, hij weerspiegelt zich in het heldere water. Overal haar naam!"

Roerloos staat Helmke daar in de kerk.

„Laat ons bidden," vermaant de prior.

„Mijn leven is voor jou, Hennig, en voor al de anderen. Mijn hart is sterker dan ooit te voren, geen vuist vermag het te schokken, geen zwaard te splijten. Waarom ziet gij allen mij zoo aan? Wat wenscht gij, wat wilt gij?"

Nogmaals stelt zij de vraag, die reeds eerder daar buiten onbeantwoord bleef.

„Wij willen je, zooals je bent!" zegt Hanske onbeholpen, „maar hier willen ze je anders maken, je voor hun eigen doeleinden misbruiken. Als je iemand noodig hebt, ik sta je steeds ter zijde, vergeet dat niet!"

Zij knikt.

Hennig lacht bitter.

„Nu willen die zwartrokken je aan een hemelschen bruidegom ten huwelijk geven en niet aan mij. Want zoo wil het gebruik dezer wierookzwaaiers. God zelf, in eigen persoon, neemt de bruid in zijn armen, die zooveel voor haar land en volk gedaan heeft en ontrukt haar aan den man, wien zij op aarde toebehoorde."

Met betraande oogen ziet Helmke hem aan; dan verandert ineens haar gezicht. Al haar zorg en leed is weggevaagd en een stralende glimlach van geluk overzont haar gelaat.

„Maar Hennig, dat is toch onmogelijk. Ik heb jou mijn hand gegeven, lang voordat de priester daar ginds Gods opdracht zou gaan uitvoeren. Mijn hand en alles wat ik geven kon, heb ik je geschonken —" Nu lacht en huilt zij tegelijk. „Ik hoor toch aan de paal, Hennig, ik moet immers levend begraven worden! Ik heb mijn zaligheid toch al! Hennig, houd mij vast, houd mij goed vast, anders vlieg ik weg op de wieken van mijn geluk!"

„Helmke, blijf bij mij!" fluistert Hennig Hergen en dan vervolgt hij: „Maar als ze het zouden wagen, dan haalde ik je uit den Hemel terug, al troonde je aan Gods rechterzijde. Ik zou de hemelpoort intrappen. Maar ik laat je nooit gaan, Helmke. Vast zal ik je houden, niemand kan je van mij los maken!"

Op dit oogenblik slaat de prior zijn oogen op en ziet haar aan.

„Hier ben ik, prior!" zegt nu Helmke met klare heldere stem.

De prior wendt zich nu tot de acht en veertig regenten van het land van Dithmarschen, die in de kerkbanken gezeten zijn.

„Wat heb ik gezegd? Wij behoeven niet langer te zoeken. Zij die daar zooeven binnen trad, zal het vaandel dragen."

Helmke heft haar rechter hand op. Er valt weer een stilte.

„Houdt gij het dragen van het vaandel voor zoo'n belangrijke aangelegenheid? Zijn er geen gewichtiger dingen? Zijn de mannen reeds allen in vendels verdeeld? Heeft men iedereen van wapens voorzien? Zijn er reeds mannen naar de sluizen gezonden, opdat deze op het juiste oogenblik geopend kunnen worden! Toen ik Heyde binnen reed, kwam het mij

voor, dat er nog niets van dit alles is geschied." In haar stem weerklinkt een lichte spot, maar toch vraagt zij dit alles op de natuurlijke wijze, die haar zoo eigen is. Alsof het haar eigenlijk niets aanging, alsof het iets betrof, waarvan zij in het geheel geen verstand had. Maar zij vraagt het, omdat zij zich altijd en overal aan de feiten houdt en omdat zij van oordeel is dat men het paard achter den wagen spant, wanneer men met de voorbereidingen voor den komenden strijd met de vaandeldraagster begint. Er zijn toch waarlijk wel andere zorgen dan deze.

„Jij hebt je oogen overal, meisje," zegt iemand uit de banken der regenten.

„Ik heb mijn oogen, waar het noodig is!" antwoordt Helmke. Zij loopt naar het altaar toe en staat nu voor de vergadering.

„Het vaandel dragen? Maar dat kunnen anderen toch ook. Er zijn er velen in Dithmarschen, die waarlijk schooner zijn dan ik, en ook beter dan ik. Wat weet gij eigenlijk van mij? Niets. Ik ben daarvoor niet in den wieg gelegd. Ik heb stevige handen en een stevig hart. Wanneer gij het goed vindt, deelt mij dan bij een der vendels in, en ik wil het aanvoeren in den strijd, daar waar er de meeste behoefte aan bestaat."

„Daarvoor," valt de prior haar in de rede, „behoeft gij niet hier te komen. Aan zulke vrouwen hebben wij in Dithmarschen geen gebrek. Wat wilt gij dan hier?"

Helmke staat een oogenblik in gedachten verzonken. Nu weet zij wat zij te zeggen heeft. Zij ziet den prior scherp aan.

„Gij vraagt naar den bekenden weg, heer prior. Eigenlijk is dat wel goed. Nu kan ik ook den anderen zeggen, wat ik U destijds op den burcht van oom Ratlof zeide. Ik denk niet dat gij dat nu reeds hebt vergeten. Ik ben hier naar Heyde gekomen om bruiloft te vieren en om dan te helpen, waar ik maar helpen kan."

Een gemurmel uit de menigte klinkt op, sommigen keuren haar antwoord goed, anderen keuren het af.

„Dus hooger gaan je plannen inderdaad niet, Helmke?" vraagt haar de priester.

„Hooger?" vraagt het meisje op haar beurt. „Er bestaat niets hoogers voor mij!"

Men hoort een goedkeurend gemompel, hier en daar.

„Heeft het met de bruiloft zoo'n haast?" wordt er geroepen. Gelach weerklinkt.

„Ieder meisje verheugt zich op haar trouwdag, waarom ik niet op den mijne," antwoordt zij zonder aarzelen.

„Het is nu geen tijd om bruiloft te houden," antwoordt de priester, „het ware dan met den Hemel!"

„Begin maar met den hoogmis, dan kan Helmke nog bruiloft houden voor het er op los gaat," roept Hanske luide uit.

„Het zou overigens mogelijk zijn dat er voor haar zekere beletselen bestonden om het vaandel te dragen," merkt Hinrich Börens, een groote vrouwengek, meesmuilend op.

„Waarom niet?" wordt er uitdagend gevraagd. Deze vraag gaat duidelijk van wapengekletter vergezeld. Er ligt iets dreigends in.

„Dat mogen wij zoomaar niet aannemen," valt de prior sussend in. „Laten wij het haar liever zelf vragen."

„Sla dood! Sla dood!" brult nu opeens Hanske en meerderen der gewapenden vallen hem bij. Zij naderen den prior.

„Wien wilt gij dood slaan?", vraagt deze en strekt in afweer de handen uit.

„Iedereen, die hier vuile taal uitslaat," antwoordt nu Hennig. Hij heeft het bloote zwaard in de hand en staat vlak voor den prior.

Deze ziet hem dreigend aan en merkt op:

„Er steekt geen kwaad in wat wij Helmke gaan vragen. Het is oud gebruik," en zoo vervolgt hij, „wie zich aan vredebreuk in Gods Huis schuldig maakt, wordt tot vijand van geheel Dithmarschen verklaard. Bedenkt dit wel!"

„Steek je zwaard in de schede, Hennig," roept Helmke hem toe. „Met Gods zegen hebben wij elkander ons woord gegeven en trouw beloofd. Zij willen ons hier tot mijneedigen maken, daar alleen is het hun om te doen."

„De kerk kan inderdaad iemand van zijn eed ontslaan, jonkvrouw," voegt de prior Helmke nu toe.

„Niemand kan dat! Geen God en geen engel!" roept Hennig nu uit.

De prior tracht zijn verontwaardiging te sussen.

„Een beetje heidendom is toch nog altijd in jullie blijven steken. Vooral dan in de jonkvrouwen, die zwaard en harnas willen dragen. Maar groote dingen, vragen groote offers. Daar moet gij U op bezinnen, mijn kind. De heilige vaan zal U in de hand worden gegeven. Doe wat God en het volk van U verlangen."

Hij spreekt nu rustig en goedig vermanend.

Een oude regent staat op en roept uit:

„Toon dan dat Dithmarschen je meer waard is, dan je eigen wankel geluk!"

Helmke schudt haar hoofd. Wat is het moeilijk zich hier verstaanbaar te maken. Spreekt zij dan een andere taal?

„Kunt gij allen boeren zijn zonder land? Kan ik een geheel volk lief hebben, zonder dat ik een mensch ervan bij de hand houd als een stuk van mij zelf?"

Zij zwijgt een oogenblik. Het is zoo zwaar wat men van haar verlangt. In wat zij vragen ligt een groot stuk recht, maar ook een zee van onrecht. Het eenige wat zij zeker weet is dit:

Voor zijn land heeft men zijn bloed te geven, het is de grootste schuld dien men tegenover zijn land heeft. Deze schuld zal betaald worden tot op den laatsten druppel, dat weet zij heel zeker.

„Kan iemand nog meer geven dan zijn leven?" zoo vraagt zij.

De priester ziet haar aan en antwoordt: „Ja, zijn geluk!"

Niemand mag zijn geluk hooger achten dan zijn land en zijn volk, daar is veel waars in.

„De Hemel wil dat zoo," merkt de priester op.

Maar nu is er iets in Helmke ontwaakt. Dit grove woord prikkelt haar tot felle tegenspraak en zij vraagt ongeloovig en met onmiskenbaren spot:

„Dat een meisje haar aardsch geluk opgeeft?"

De gouden vonken in haar oogen gloeien nu als vuur.

„Ik bedoel," verduidelijkt de priester nu, „haar begeerte!"

„En ik ben van meening," Helmke haalt diep adem, „ik weet dat als de grootste zekerheid die ik in mij draag, wat het heerlijkste is en het grootste en het kleinste en het machtigste in een —"

„De zonde, Helmke!" roept de prior uit.

Maar nu verheft haar stem zich ver boven de zijne.

„Wat God rein heeft gemaakt, moge de priester niet verontreinigen, heer prior!"

„Heeft God dit rein gemaakt?" vraagt hij nu vol giftigen hoon. „Vergeet gij dat Gods zoon door de onbevlekte Maria ter wereld werd gebracht?"

Helmke voelt zich nu in haar diepste innerlijk gekwetst, gehoond en bespot. Zij voelt zich bezoedeld door dit vuige priesterwoord.

„Ziet gij allen mij aan," roept zij met luider stem. „Mijn huid, mijn bloed — ik wil mij het harte uitrukken, wanneer gij dat verlangt, — mijn oogen, mijn haren — ruk mij de ziel uit mijn lichaam, zoo gij dit wenscht en zoo gij dit kunt, o, heer prior — en gij zult haar blank en glanzend in uw handen houden, als een hemelsch licht — wat blijft er dan nog aan mij over,

dat onrein zou zijn —?

Het brak uit haar los als een schuimende golf der zee, die slaat tegen een duisteren klip, in oneindige schoonheid zich oplossend in stralen van licht.

„Ik zal nu bidden gelijk ik nog nimmer in mijn leven heb gebeden, heer prior! Hier zal ik neerknielen op dezelfde plaats waar ik met Hennig heb willen neerknielen en hier zal dan blijken of —"

De prior staat in tweestrijd. Hij meent de zonde in levende lijve voor zich te zien.

Maar de meerderheid der mannen in de kerk zijn bij de laatste woorden van het meisje opgestaan en maken zich gereed de kerk te verlaten.

Dan geeft de prior den overigen een wenk dat zij ook gaan kunnen.

Haar woorden klinken nog in hen na.

Bij den uitgang wacht Hennig. Hij verspert den prior den weg, wanneer deze zich gereed maakt de kerk te verlaten.

„Wanneer ik aan één woord van God geloof, dan is het aan: „Oog om oog, tand om tand"." Een donkere dreiging ligt in Hennigs woorden.

De prior geeft geen antwoord en staart voor zich uit in de verte....

HENRIK **HERSE** F. C. G.

Gij zijt jong en wenscht U kind en huwelijk. Maar ik vraag U: zijt gij een mensch, die zich een kind mag wenschen?

Zijt gij de overwinnaar, de zelfbedwinger, de gebieder over de zinnen, de heer uwer deugden? Zoo vraag ik U.

Dan wel spreekt uit uw wensch het dier en het lichamelijk verlangen? Dan wel vereenzaming? Dan wel ontevredenheid met U zelf?

Ik wil, dat uw zege en uw vrijheid naar een kind verlangen.

Uw zege en uw bevrijding zult gij levende gedenkteekenen oprichten.

Over U heen en boven U uit zult gij bouwen. Maar eerst wil ik U zelf gebouwd zien, recht naar lijf en ziel.

Gij zult niet slechts voortplanten, maar hooger planten! De hof van het huwelijk moge U daarin bijstaan!

NIETZSCHE

SS-Mann
Frans Marinus Boot . . . geb. 19-8-1920
gev. 23-3-1942 bij Chripzy
SS-Mann leerling zeevaartschool

Hendrik Bothof . . . . . geb. 28-9-1923
gev. 11-5-1942
SS-Mann Rijksambtenaar

Aart van den Brakel . . . geb. 1-11-1920
gev. 3-10-1941 bij Pavlograd
SS-Mann correspondent

Nicolaas Brouwer . . . . geb. 10-4-1918
gev. 13-2-1942 bij Pjatilipy
SS-Mann monteur

Jan Dirk Bijland . . . . geb. 20-9-1921
gev. 10-1-1942
SS-Mann bureaubeambte

Johan L. van Deutekom . . geb. 13-10-1923
gev. 27-12-1941 bij Bischofslaak
SS-Rottenführer scholier

Jan A. N. Donker . . . . geb. 29-12-1915
gev. 11-2-1942 bij Gusi
SS-Rottenführer sportleeraar

Cornelis Heufke-Kantelaar . geb. 8-5-1921
gev. 13-8-1941 bij Tagantscha
SS-Mann handelsbediende

Leon. K. L. Kouwenhoven geb. 12-8-1910
gev. 1-4-1941 bij Gusi
SS-Mann exporteur

Hendrik van der Kwast . . geb. 18-5-1920
gev. 16-2-1942 bij Gusi
SS-Mann bakker

Cornelis Verhoef . . . . geb. 2-7-1923
gev. 13-2-1942 bij Pjatilipy
SS-Mann pluimveehouder

Hubert Verra . . . . . geb. 29-10-1903
gev. 17-3-1942 bij Pjatilipy
SS-Mann arbeider

Adrianus van Wageningen geb. 20-8-1912
vermist 18-11-1941 bij Lysogorda
SS-Mann arbeider

Willem Warnaar . . . . geb. 27-6-1923
gest. 3-5-1942
SS-Mann scholier

Jacobus v. d. Weel . . . geb. 4-8-1923
gev. 3-4-1942 bij Selo Gora
SS-Mann bakkersleerling

Jan Alberts . . . . . geb. 17-6-1918
gev. 12-10-1941 bij Kretskowskojo
schilder

SS-Mann
Martinus van Bommel . . geb. 13-12-1914
gev. 17-3-1942 bij Gusi
landarbeider

SS-Mann
Martin P. X. v. d. Braken . geb. 30-1-1923
gest. 31-3-1942
tuinier

SS-Mann
Antonius M. Bus . . . . geb. 22-7-1922
gev. 3-4-1942 bij Gusi
textielarbeider

SS-Mann
Adolf Coopmans . . . . geb. 20-10-1919
verm. sinds 18-11-1941
schilder

SS-Mann
Jan Dingen . . . . . geb. 18-12-1922
gev. 28-2-1942 bij Gorenka
slager

SS-Mann
Hendrikus van Elen . . . geb. 29-11-1922
gev. 13-3-1942 bij Gusi
fabrieksarbeider

SS-Mann
Gerard Haksteege . . . geb. 13-2-1924
gev. 20-2-1942 bij Gusi
fabrieksarbeider

SS-Mann
Mathijs Kersten . . . . geb. 19-5-1912
gev. 17-2-1942 bij Gusi
arbeider

SS-Mann
Johan A. Leemkuil . . . geb. 23-1-1916
gev. 1-2-1942
landbouwer

SS-Sturmmann
Willi F. Legerstee . . . . geb. 8-1-1923
gev. 18-3-1942 bij Bachnintzki
scholier

Oberschütze
Mathijs Mostert . . . . . geb. 15-8-1922
gev. 11-3-1942
electr. monteur

Oberschütze
Antoon Raaijmakers . . . geb. 26-10-1911
gev. 22-2-1942 bij Pjatilipy
arbeider

SS-Sturmmann
Louis Schreuder . . . . geb. 29-3-1918
gev. 13-2-1942 bij Pjatilipy
slager

SS-Mann
Arie van der Sluijs . . . geb. 1-12-1914
gev. 27-1-1942 bij Berestowo
grondwerker

SS-Mann
Hendrik van Vianen . . . geb. 10-1-1919
gev. 17-2-1942
fabrieksarbeider

Wer seinem Volke so die Treue hielt
soll selbst in Treue nie vergessen sein.
ADOLF HITLER